

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Бенедик Яна Степанівна

УДК 341.29

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У
СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ**

12.00.11 – міжнародне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент **Трагнюк Олеся Янівна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри міжнародного права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Микієвич Михайло Миколайович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри європейського права;

кандидат юридичних наук, доцент **Кориневич Антон Олександрович**, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доцент кафедри міжнародного права.

Захист відбудеться 15 грудня 2016 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано 11 листопада 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. ХХ ст. ознаменувалося низкою проблем глобального характеру, вирішення яких зусиллями однієї або навіть кількох держав є неможливим. Проблеми охорони навколишнього середовища, енергетичної безпеки та значної диспропорції показників економічного розвитку в різних регіонах світу є одними із найгостріших. Поступове скорочення викопних енергетичних ресурсів, кліматичні зміни, відсутність доступу до централізованих систем енергопостачання в більш ніж 2 мільярдів людей у світі зумовлюють необхідність прискореного переходу до доступної екологічно чистої відновлюваної енергетики. Такий процес вимагає посиленої співпраці держав, їх взаємної довіри й відповідальності. Успіх міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики залежить від існування ефективного організаційно-правового механізму. Наявність спеціалізованих міжнародних установ не лише створює умови для розв'язання вказаних проблем та досягнення конкретних цілей, а й забезпечує однорідність, стабільність та узгодженість кооперації держав та інших міжнародних акторів у відповідній сфері. Тому визначення особливостей міжнародно-правового співробітництва в енергетичній сфері та його результатів має важливе значення як для сучасного міжнародного права, оскільки дає можливість оцінити ефективність взаємодії різних учасників міжнародних відносин щодо виробництва, розподілу, зберігання, транспортування і споживання відновлюваних джерел енергії, так і для вдосконалення національного законодавства.

Актуальність дослідження визначається такими чинниками: по-перше, діяльність міжнародних організацій (міжурядових та неурядових) у сфері відновлювальної енергетики потребує спеціальних досліджень з огляду на участь або перспективи участі у них України; по-друге, важливою є подальша імплементація в Україні норм, вироблених міжнародною спільнотою в сфері відновлювальних джерел енергії; по-третє, інтеграція України до ЄС, одним із пріоритетних напрямків діяльності якого є співпраця з енергетичних та екологічних питань, вимагає приведення національного законодавства України у відповідність до *acquis* ЄС, що підтверджується положеннями Угоди про асоціацію (ст. ст. 337, 338, 341, 360-362 тощо).

У вітчизняній міжнародно-правовій доктрині до питань міжнародно-правового регулювання відносин у сфері відновлюваної енергетики зверталися А. В. Башун, С. Д. Білоцький, О. Б. Кишко-Єрлі, М. В. Чипко. Окремі аспекти цієї проблематики розглядалися в працях таких українських науковців: Т. М. Анакіної, Т. О. Анцупової, А. П. Гетьмана, О. О. Гріненко, Р. Р. Дубаса, А. О. Кориневича, М. О. Медведєвої, М. М. Микієвича, Р. А. Петрова, О. Я. Трагнюк, О. М. Шпакович. У зарубіжній доктрині деякі наукові розробки відображені в роботах Д. Боданськи (D. Bodansky), А. Бредбрука (A. J. Bradbrook), С. Брюса (S. Bruce), Т. Вальде (T. W. Wälde), Т. Ван де Граафа (T. Van de Graaf), Т. А. Василевич, М. Вілсон (M. Wilson), І. Дель Гайо (I. Del Guayo), К. Конки (K. Conca), О. О. Конопляника, Р. А. Курбанова, П. Г. Лахна,

Р. Л. Оттінгера (R. L. Ottinger), Г. Райта (G. Wright), К. Реджвелл (C. Redgwell), М. Роггенкамп (M. M. Roggenkamp), К. Талуса (K. Talus), Е. Флоріні (A. Florini) та інших.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого згідно з цільовою комплексною програмою «Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права» (державна реєстрація – № 0111U000954). Тема дисертаційної роботи затверджена та перезатверджена на засіданнях вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно (протокол № 4 від 20.12.2013 р., протокол № 9 від 18.03.2016 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає у визначенні генези та специфіки організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики, встановленні правового статусу окремих універсальних та регіональних організацій у цій сфері, а також особливостей імплементації норм міжнародного права та права ЄС щодо відновлюваних джерел енергії у національне законодавство України.

Відповідно до мети дослідження в дисертації зосереджена увага на вирішенні таких завдань:

- з'ясувати соціальну та політико-правову зумовленість процесу формування міжнародно-правового співробітництва у сфері відновлюваних джерел енергії та еволюцію організаційно-правового механізму такого співробітництва;
- визначити специфіку нормативного регулювання міжнародного співробітництва у сфері виробництва, розподілу, транспортування, зберігання та споживання відновлюваної енергії;
- встановити основні чинники, що впливають на ефективність міжнародного співробітництва у сфері відновлюваних джерел енергії;
- сформулювати визначення та розкрити сутність організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері відновлюваних джерел енергії;
- визначити правову природу та значення актів (рамкових умов, імплементаційних угод) Міжнародного енергетичного агентства (далі – МЕА);
- розкрити особливості функціонування Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (далі – IRENA) та його роль у забезпеченні міжнародного співробітництва держав;
- встановити правову природу та значення публічно-приватних партнерств у розвитку міжнародного співробітництва у сфері правового регулювання відновлюваних джерел енергії;
- надати характеристику особливостям правового регулювання співробітництва держав з питань відновлюваних джерел енергії в Європейському Союзі та оцінити роль Суду ЄС у цьому процесі;
- визначити роль неурядових організацій у забезпеченні міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики;

- оцінити якість імплементації міжнародно-правових норм та результативність адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС у сфері відновлюваної енергетики та надати відповідні пропозиції.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі функціонування організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері використання відновлюваних джерел енергії.

Предметом дослідження є організаційно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері використання відновлюваних джерел енергії.

Методи дослідження. Для досягнення наукової об'єктивності результатів дисертантом використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, які знаходять широке застосування в сучасній науці міжнародного публічного права. Метод об'єктивності було використано для встановлення вірогідності та повноти інформації, що застосовувалася у процесі дослідження. Діалектичний метод використано для з'ясування особливостей правових засад міжнародного співробітництва держав у сфері використання відновлюваних джерел енергії, встановлення його зв'язку з іншими правовими, соціальними та політичними явищами. Історико-правовий метод – при дослідженні генези організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва держав на універсальному та регіональному рівнях у цій сфері. Для уточнення змісту окремих правових понять застосовувався формально-логічний метод. Системно-структурний метод дозволив визначити місце міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики в системі сучасного міжнародного права. Порівняльно-правовий метод використано для дослідження ступеня імплементації норм міжнародного права у сфері відновлюваної енергетики до національного законодавства з урахуванням рекомендацій органів Енергетичного Співтовариства, а також міжнародних зобов'язань України у цій сфері.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній доктрині міжнародного права проведено комплексне дослідження особливостей міжнародного організаційно-правового механізму співробітництва щодо використання відновлюваних джерел енергії, генези його правової та організаційної складових. У межах дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну і виносяться на захист.

Уперше:

- з'ясовано, що необхідність врахування адаптивних можливостей екологічних систем та уразливих груп, відповідно до положень Паризької угоди до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй від 12.12.2015 р., є основою для майбутнього співробітництва держав не лише у сфері охорони навколишнього середовища, а й у царині розвитку відносин різних суб'єктів міжнародного права стосовно використання, застосування та розробки відновлюваних джерел енергії;

- визначено будову та особливості міжнародного організаційно-правового механізму в сфері відновлюваної енергетики як поліелементної та багаторівневої системи, в якій можна виділити власне організаційно-правову складову, що об'єктивується в сукупності міжнародних міжурядових організацій, їхніх органів, спеціалізованих установ, діяльність яких стосується співпраці держав у сфері відновлюваної енергетики; так і свого роду «мета-елемент», який охоплює діяльність численних неурядових організацій, рухів, асоціацій вчених тощо. Останні опосередковано впливають на рівень, глибину та ефективність міжнародного співробітництва в цій сфері;

- встановлено, що в межах діяльності МЕА важливе значення для досягнення її цілей, зокрема, і в сфері відновлюваної енергетики, відіграють Рамкові умови, в межах яких визначається порядок укладання та реалізації імплементаційних угод. Рамкові умови є джерелами внутрішнього права МЕА, і таким чином є обов'язковими для її держав-учасниць;

- доведено, що імплементаційні угоди варто розглядати як угоди зі змішаним суб'єктним складом, коли їх сторонами одночасно є держави-члени Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), треті держави, міжнародні організації, у томі числі й ЄС, національні органи, громадські організації, приватні корпорації та інші організації. Водночас імплементаційні угоди є внутрішнім правом міжнародної організації і тому підпадають під регулювання норм міжнародного права;

- встановлено, що функції IRENA мають переважно інформаційно-аналітичне спрямування (епістемологічний зміст), що забезпечує удосконалення правотворчого процесу і заповнення прогалів у правовому регулюванні та сприяє економічному стимулюванню розвитку відновлюваної енергетики;

- запропоновано визначення поняття «публічно-приватне партнерство у сфері відновлювальних джерел енергії» як особливої форми співпраці різних учасників міжнародних відносин, в межах якої вони спільно діють і співінвестують фінансові, інтелектуальні, майнові цінності та надають інформаційні послуги у процесі своєї діяльності, що створюється в рамках національного правопорядку у формі юридичної особи.

Удосконалено:

- наукові підходи щодо визначення ролі й місця міжнародних неурядових організацій, діяльність яких пов'язана із правовим регулюванням відновлюваної енергетики;

- положення щодо необхідності підвищення ефективності національного законодавства України у сфері відновлюваної енергетики з урахуванням норм міжнародного права у цій сфері;

- наукове твердження про те, що не дивлячись на інтенсифікацію процесу укладення міжнародних договорів і поступове формування звичаєвих норм, найбільш оптимальним регулятором міжнародних відносин у сфері відновлюваної енергетики є норми «м'якого права».

Набули подальшого розвитку наукові положення:

- щодо місця і ролі Енергетичного Співтовариства у сфері відновлюваних джерел енергії та вплив норм Договору до Енергетичної Хартії на формування відповідного національного законодавства України;

- про переважно фрагментарний характер правового регулювання міжнародних відносин у сфері відновлюваних джерел енергії, що відображається на інституційному механізмі в цій сфері.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, результати і висновки можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – для проведення подальших наукових досліджень питань міжнародно-правового співробітництва щодо відновлюваних джерел енергії;

- у нормотворчій діяльності – для розроблення нормативно-правових актів і вдосконалення законодавства України у зв'язку з його адаптацією до аспис Європейського Союзу у сфері відновлюваної енергетики;

- у навчальному процесі – під час підготовки підручників і навчально-методичних посібників з міжнародного публічного права.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення, висновки та пропозиції, що містяться у дисертації, обговорені та рекомендовані до захисту кафедрою міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Основні положення дисертації оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Юридична осінь 2013 року» (м. Харків, 14 листопада 2013 р.); «Правова доктрина – основа формування правової системи держави» (м. Харків, 20-21 листопада 2013 р.); «Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених» (м. Харків, 17 квітня 2014 р.); «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 25-26 грудня 2015 р.); «Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики» (м. Харків, 24 травня 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено в одинадцяти наукових публікаціях, з яких п'ять статей опубліковано у фахових виданнях України, одна – у зарубіжному журналі, а також у тезах п'яти доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, списку умовних скорочень, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 258 сторінок, з яких основного тексту □ 197 сторінок. Список використаних джерел містить 498 найменувань і має обсяг 60 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, характеризується ступінь її наукового розроблення й зв'язок із науковими планами й програмами, визначаються мета та

завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, формулюється наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані про апробацію основних положень дисертації.

Розділ 1 «Становлення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері відновлюваних джерел енергії» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Генеza міжнародно-правового співробітництва щодо відновлюваної енергетики» звертається увага на основні чинники, які сприяли зародженню та розвитку міжнародно-правового співробітництва у сфері відновлюваної енергетики. Одним із таких факторів стало набуття проблемою енергетичної безпеки держав глобального виміру. Це зумовило пошук нових альтернатив традиційним енергетичним ресурсам, вичерпність та географічна локалізованість яких слугували причиною, що породжувала та загострювала численні міждержавні конфлікти. Іншою актуальною проблемою стала необхідність забезпечення комплексної охорони усіх складових природного середовища як основи економічного розвитку та забезпечення суспільного добробуту. У зв'язку з цим відбувається поступове запровадження у міжнародному праві концепції «сталого розвитку», риси якої, починаючи з 70-х років ХХ ст., отримали відображення в численних актах «м'якого права», а з 90-х років закріплюються на рівні міжнародних договорів. Згодом іманентною компонентою сталого розвитку визнається відновлювана енергетика, з огляду на її екологічно нейтральні, невичерпні властивості та децентралізований характер.

Беручи до уваги різноспрямованість тенденцій, які впливали на розвиток сфери суспільних відносин, що досліджуються, міжнародно-правова регламентація використання відновлюваних джерел енергії відбувається в царині кількох напрямів міжнародної співпраці: охорона навколишнього середовища, регулювання економічних та енергетичних відносин держав. Їх розвиток позначився на інтенсивності формування правової бази й у сфері відновлюваної енергетики.

У підрозділі 1.2. «Формування організаційної складової механізму співробітництва держав у сфері відновлюваної енергетики» визначено особливості структури організаційного механізму міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики як поліелементної та багаторівневої системи. Встановлено, що в межах такого механізму можна виділити, по-перше, власне організаційно-правову складову, що об'єктивується в сукупності міжнародних міжурядових організацій, їхніх органів, спеціалізованих установ, діяльність яких стосується співпраці держав у сфері відновлюваної енергетики; та, по-друге, своєрідний «мета-елемент», який охоплює діяльність численних міжнародних неурядових організацій, рухів, асоціацій вчених тощо. Останні опосередковано впливають на рівень, глибину та ефективність міжнародного співробітництва в цій сфері.

Зазначається, що зосередження діяльності міжурядових організацій на окремих аспектах співробітництва у сфері відновлюваної енергетики зумовлювалося переважно природоохоронними та економічними факторами. Таким чином, міжнародні організації у сфері відновлюваної енергетики можна згрупувати на ті, діяльність яких щодо відновлюваних джерел енергії складалась переважно крізь призму природоохоронних завдань, міжнародні організації паливно-енергетичного комплексу та міжнародні фінансові інституції «розвиткового сектору».

Зроблено висновок про значну фрагментарність включення питань використання відновлюваних джерел енергії до сфери функціональних повноважень різноманітних міжнародних міжурядових організацій. Тому потреба в створенні спеціалізованої організації, що зосереджується виключно на консолідації зусиль держав у цій сфері, набула актуальності, і зумовила заснування у 2009 році Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA).

У підрозділі 1.3. «Місце міжнародного співробітництва щодо відновлюваної енергетики у системі сучасного міжнародного права» з'ясована специфіка міжнародно-правового регулювання такого співробітництва, а саме його комплексний міжгалузевий характер. Свідченням цього є одночасне застосування механізмів регулювання різних галузей міжнародного права (насамперед міжнародного права навколишнього середовища, міжнародного енергетичного та міжнародного економічного права), близькість їх предметів і спільність в певній частині нормативного доробку поряд із розгалуженою і динамічною інституційною системою. При цьому міжгалузевий інститут співробітництва держав у сфері відновлюваної енергетики, як елемент системи міжнародного права, на сучасному етапі перебуває в процесі свого інтенсивного формування.

Розділ 2 «Організаційно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері відновлюваних джерел енергії» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Регулювання правовідносин щодо відновлюваних джерел енергії у рамках міжнародних міжурядових організацій» встановлено, що основним елементом механізму міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики поряд з державами є міжурядові організації. У цьому дослідженні вибір останніх було здійснено за критерієм істотності їхнього впливу на міжнародні енергетичні відносини загалом та щодо відновлюваної енергетики зокрема. Їх масив умовно поділено на три групи. Першу складають універсальні міжнародні організації, серед яких одні мають широку спеціалізацію (МЕА), а інші діють у межах окремих енергетичних секторів (ОПЕК). До другої віднесено низку регіональних інтеграційних об'єднань, діяльність яких пов'язана з енергетикою (Африканський Союз, АСЕАН). У третій групі розглядаються організації, які опосередковано впливають на процес енергетичного переходу (ІТЕР, ЦЕРН).

Встановлено ключову роль МЕА у координації зусиль держав у співпраці щодо запровадження альтернативних джерел енергії, підтримання енергетичної безпеки та екологічної обізнаності. Розкрито правову природу імплементаційних угод, які укладаються у межах

тематичних платформ, що відображають сталу практику співпраці держав-членів МЕА, третіх держав, міжнародних організацій, приватних корпорацій та громадянського суспільства.

У підрозділі 2.2 «Міжнародне агентство з відновлюваної енергетики в організаційному механізмі співробітництва держав» визначається вплив IRENA у сприянні широкому впровадженню та сталому використанню усіх форм відновлюваних джерел енергії. Надається міжнародно-правова характеристика вказаної організації, у тому числі її повноваженням, юридичній силі актів. Виявлено, що функції IRENA мають переважно освітньо-інформаційний характер і сприяють підвищенню ефективності співробітництва держав у відповідній сфері, чим забезпечується удосконалення міжнародного і національного правотворчих процесів. З'ясовано, що не зважаючи на відсутність повноважень IRENA щодо прийняття юридично обов'язкових нормативних актів, адресованих державам-членам, на сучасному етапі організація набула значення центральної ланки організаційно-правового механізму у сфері відновлювальної енергетики.

У підрозділі 2.3. «Роль міжнародних неурядових організацій у сфері відновлюваних джерел енергії» констатується, що на ефективність організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва у сфері використання відновлюваних джерел енергії впливають численні міжнародні неурядові організації, а також такі нетипові для міжнародного права інституції, як публічно-приватні партнерства та епістемні співтовариства.

Надано визначення поняття «публічно-приватного партнерства» як особливої форми співпраці різних учасників міжнародних відносин, в межах якої вони спільно діють і співінвестують фінансові, інтелектуальні, майнові цінності та надають інформаційні послуги у процесі своєї діяльності, що створюється в рамках національного правопорядку у формі юридичної особи. Окреслено вплив об'єднань вчених на процеси прийняття політичних рішень та дієвість власне правотворчих процесів у сфері, що досліджується.

У підрозділі 2.4. «Правове регулювання використання відновлюваних джерел енергії в Європейському Союзі» визначено, що забезпечення переходу до сталих енергетичних альтернатив є одним із найбільш актуальних завдань сучасної діяльності ЄС як з огляду на природоохоронні, так і безпекові цілі.

Виявлено залежність між становленням енергетичної політики ЄС, включенням питань енергетики до спільної компетенції держав-членів та Союзу і розвитком та ефективністю регламентації сфери відновлюваної енергетики в межах об'єднання. При цьому власне енергетична політика ЄС визначається тісною інтегрованістю з аспектами правового регулювання охорони навколишнього середовища в Союзі. Встановлено, що основними регуляторними актами у цій сфері є директиви, завдяки яким забезпечується впровадження єдиних норм щодо відсоткової частки відновлюваних енергоджерел в загальному обсязі національного

енерговиробництва з урахуванням місцевих екологічних, економічних та соціальних факторів розвитку. При цьому на дієвість правової регламентації відповідних відносин також впливає практика Суду ЄС, що у своїх рішеннях намагається забезпечити баланс між обмеженнями свободи руху товарів у Союзі, з одного боку, та реалізацією національних схем розвитку нових та відновлюваних форм енергії, з іншого.

Розділ 3 «Міжнародні організаційні механізми в сфері відновлюваних джерел енергії та Україна» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Вплив норм міжнародного права в сфері відновлюваних джерел енергії на національне законодавство України»* акцентується увага на тому, що процес наближення національного законодавства України до міжнародно-правових норм у сфері відновлюваної енергетики відбувається шляхом, по-перше, імплементації положень міжнародних договорів, що прямо або опосередковано стосуються сфери, яка досліджується; по-друге, добровільного впровадження норм «м'якого права» у внутрішній правопорядок держави, а також, по-третє, за рахунок зміцнення співпраці з численними міжнародними організаціями, передусім, за такими тематичними напрямками: охорона навколишнього середовища, насамперед, проблеми зміни клімату, міждержавна енергетична співпраця, відносини стосовно залучення пільгового фінансування міжнародними інституціями.

Виявлено недостатність впровадження норм міжнародного права у сфері відновлюваної енергетики у національному законодавстві України, що пов'язано з політичними, економічними чинниками, які позначаються, зокрема, на повільному впровадженні новітніх наукових досліджень.

У підрозділі 3.2. *«Основні напрямки адаптації законодавства України до acquis Європейського Союзу в сфері відновлюваної енергетики»* звертається увага, що інтеграція України до ЄС, одним із пріоритетних напрямків діяльності якого є співпраця з енергетичних та екологічних питань, вимагає приведення національного законодавства у відповідність до acquis Союзу з огляду на зобов'язання України за Угодою про асоціацію (ст. ст. 337, 338, 341, 360-362 тощо). Досліджено особливості адаптації законодавства України до відповідного правового доробку ЄС. Акцентовано увагу на тому, що процесові інтенсифікації впровадження acquis ЄС з відновлюваної енергетики в національний порядок України сприяло набуття нашою державою членства в Енергетичному Співтоваристві.

Встановлено, що незважаючи на прийняття та тимчасове набуття чинності Угодою про асоціацію, яка містить численні посилання на необхідність провадження ефективної співпраці у сфері енергетики, й відновлюваної зокрема, вона не визначає конкретних актів acquis ЄС, стосовно яких відбуватиметься поступове наближення законодавства України відповідно до визначених Угодою графіків у сфері відновлюваної енергетики (додаток XXVII), встановлюючи лише загальні

засади, принципи в сфері енергетики та навколишнього середовища, у межах та на основі яких галузь сталої енергетики буде розвиватися надалі.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягало у визначенні генези та специфіки організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва щодо використання відновлюваних джерел енергії, встановленні правового статусу окремих універсальних та регіональних організацій у цій сфері, а також особливостей імплементації норм міжнародного права та права ЄС щодо відновлюваних джерел енергії у національне законодавство України.

Основними науковими й практичними результатами дослідження, які сприяли розв'язанню наукового завдання, є такі:

1. Розвиток міжнародно-правового регулювання питань відновлюваних джерел енергії відбувається в царині кількох напрямів міжнародної співпраці, зокрема, охорони навколишнього середовища, регулювання економічних та енергетичних відносин держав. Одним із чинників інтенсифікації міжнародно-правового співробітництва у вказаній сфері є концепція сталого розвитку.

2. Вагоме значення для розвитку міжнародного співробітництва в сфері відновлюваної енергетики мають норми, що регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права в сфері охорони навколишнього середовища, й насамперед ті, які стосуються проблем кліматичних змін. Загальні засади співпраці країн у сфері зміни клімату були визначені Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату (РКЗК ООН). Водночас Кіотський протокол до РКЗК ООН передбачив кількісні зобов'язання для держав-учасниць стосовно скорочення викидів парникових газів, дотриманню яких мали слугувати передбачені договором спеціальні «гнучкі» механізми. Реалізація останніх вплинула на впровадження низки проектів, ініціатив у сфері відновлюваної енергетики на національних рівнях. Водночас ключове значення для регулювання міжнародного співробітництва щодо відновлюваної енергетики має Договір до Енергетичної Хартії 1994 р., який визначає єдині недискримінаційні правила реалізації торговельних та пов'язаних з ними інвестиційних відносин держав у сфері енергетики.

3. Сучасна практика міжнародних відносин у сфері відновлюваних джерел енергії, не дивлячись на інтенсифікацію процесу укладання міжнародних договорів і поступове формування звичаєвих норм у цій сфері, демонструє важливу роль норм «м'якого права». Це пов'язано з кількома факторами: економічними (відмінності рівнів економічного розвитку країн; ресурсна орієнтація національних економік); політичними (нестабільність у сфері міждержавного спілкування, яка обумовлює ризики для енергетичної безпеки окремих країн чи регіонів);

енергетичними (домінантне становище традиційних джерел енергії в глобальній системі енергоспоживання); ідеологічними (упередження стосовно неефективності та завищеної вартості відновлюваних енергетичних технологій) та ін.

4. Основою для майбутнього співробітництва держав як у сфері охорони навколишнього середовища, так і в царині розвитку відносин різних суб'єктів міжнародного права стосовно використання, застосування та розробки відновлюваних джерел енергії, є врахування адаптивних можливостей екологічних систем та уразливих груп, яким потенційно загрожують наслідки зміни клімату.

5. Організаційно-правовий механізм міжнародного співробітництва в сфері відновлюваної енергетики має поліелементну і багаторівневу будову, в якій можна виділити як власне організаційно-правову складову, що об'єктивується в сукупності міжнародних міждержавних організацій, їхніх органів, спеціалізованих установ, діяльність яких стосується співпраці держав у сфері відновлюваної енергетики, так і свого роду «мета-елемент» вказаного механізму, який охоплює діяльність численних неурядових організацій, рухів, асоціацій вчених, що за своїм правовим статусом переважно не є оригінальними суб'єктами міжнародного права. Останні опосередковано впливають на рівень, глибину та ефективність міжнародного співробітництва в сфері відновлюваної енергетики.

6. Стихійне та фрагментарне формування інституційного механізму в сфері співробітництва з питань відновлювальної енергетики зумовило його міжгалузеву належність, еkleктичність характеру функціонування його складових. Діяльність міжнародних інституцій, що опікуються питаннями відновлюваної енергетики, набула комплексного багатоаспектного характеру.

7. Діяльність МЕА сприяє консолідації зусиль країн задля підтримання енергетичної безпеки. Агентство реалізує численні функції пов'язані із міжнародною енергетичною співпрацею, приділяючи особливу увагу переходу до екологічних альтернатив традиційній енергетиці. Залишаючись у центрі глобального енергетичного діалогу як провідна експертна організація, що надає авторитетні статистичні звіти, аналізи та рекомендації, МЕА сприяє розвитку міжнародного співробітництва в сфері відновлюваної енергетики. Стала практика співпраці підтримується Агентством у межах тематичних платформ на основі багатосторонніх угод про передачу технологій (імплементацийні угоди).

8. Принципи міжнародного співробітництва та участі в імплементацийних угодах МЕА доповнені та уточнені затвердженими її Керівною радою Рамковими умовами для міжнародного співробітництва в сфері енергетичних технологій. Рамкові умови є джерелами внутрішнього права МЕА, і таким чином є обов'язковими для держав-учасниць ОЕСР, визначаючи, зокрема, порядок укладення та реалізації імплементацийних угод. Імплементацийні угоди – особливий вид угод (договорів), що є частиною внутрішнього права міжнародної організації і підпадають під

регулювання норм міжнародного права, а також мають змішаний характер, з огляду на їхній суб'єктний склад (сторонами можуть бути держави-члени ОЕСР, треті держави, міжнародні організації, національні органи, громадські організації, приватні корпорації та інші організації, визначені урядами країн ОЕСР та третіх країн). Таким чином бенефіціарами цих угод можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

9. Зв'язок між ОПЕК та розвитком міжнародного співробітництва в сфері відновлюваної енергетики зумовлюється впливом організації та її членів на глобальний енергетичний ринок. Так, Фонд ОПЕК з міжнародного розвитку, спільно з ініціативою ООН «Стала енергетика для всіх» та Партнерством з відновлюваної енергетики та енергоефективності, підтримує проекти (від інфраструктурних до науково-дослідних) в сфері відновлюваної енергетики.

10. Важливим кроком на шляху розвитку співробітництва держав з питань відновлюваних джерел енергії та формування його інституційної складової стало створення Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA) – міжнародної міждержавної організації, яка покликана сприяти широкому впровадженню та сталому використанню усіх форм відновлюваних джерел енергії. Мандат IRENA обмежується конкретною вимогою враховувати національні пріоритети держав-членів у процесі реалізації власної діяльності. Агентство не наділене компетенцією щодо встановлення міжнародно-правових зобов'язань стосовно конкретних цільових показників використання відновлюваних джерел енергії або ж правом ініціювати створення такого облігаторного механізму шляхом підписання державами відповідного міжнародного договору. Функції IRENA переважно спрямовані на забезпечення наповнення міжнародного співробітництва в сфері відновлюваних джерел енергії необхідним епістемологічним змістом, що сприяє удосконаленню правотворчого процесу.

11. Відносна «м'якість» мандата IRENA не стала перешкодою для набуття організацією значення глобального центру міжнародного співробітництва у сфері відновлювальної енергетики, що обумовило формування гнучкого інституційного механізму, опосередкованого виникненням численних багаторівневих ланцюгових зв'язків, здатних консолідувати та оптимізувати спільні зусилля держав, міжнародних організацій та приватного сектору, спрямовані на ефективний розвиток і широкомасштабне впровадження чистої енергетики.

12. Зростання різноманітності неурядових учасників міжнародних відносин як у сфері охорони навколишнього середовища, так і в енергетичній сфері та відповідних інституційних конструкцій позначається на динаміці, формах реалізацій та змістовному наповненні цих відносин. У тих сферах, де держави не бажають брати на себе конкретні зобов'язання, втілюються в життя найбільш прогресивні ініціативи, які реалізуються зусиллями міжнародної громадськості. Міжнародні коаліції, асоціації, рухи спільно з міждержавними організаціями утворюють цілісний гнучкий механізм, здатний дієво реагувати на глобальні кризи.

13. Публічно-приватне партнерство можна визначити як особливу форму співпраці різних учасників міжнародних відносин, в межах якої вони спільно діють і співінвестують фінансові, інтелектуальні, майнові цінності та надають інформаційні послуги у процесі своєї діяльності, що створюється в рамках національного правопорядку у формі юридичної особи.

14. У межах ЄС енергетичні питання загалом та суспільні відносини в сфері відновлюваної енергетики, зокрема, є частиною його комунітарної політики. Враховуючи пов'язаність відновлювальної енергетики з природоохоронною сферою, їхнє регулювання охоплюється спільною компетенцією ЄС та держав-членів. Згідно з принципом субсидіарності пріоритет у правовому регулюванні цієї сфери надається або ЄС, або державам-членам залежно від спроможності забезпечити більшу ефективність досягнення конкретних цілей. Найбільш поширеними джерелами правового регулювання в сфері відновлюваної енергетики є директиви, які встановлюють обов'язки для держав стосовно результатів, яких необхідно досягти, залишаючи на розсуд національних органів влади вибір форм та засобів їхньої імплементації.

15. Важливу роль у розвитку та вдосконаленні правового регулювання в сфері відновлюваної енергетики відіграє Суд ЄС. Хоча практика Суду у вказаній сфері порівняно небагата, окремі справи дають можливість констатувати відсутність єдиного підходу до питань правового регулювання обігу та розвитку відповідних джерел енергії. Суд, з одного боку, захищає учасників енергетичного ринку, з огляду на положення установчих договорів ЄС, а з іншого, як правило, визнає правомірність обмежень, зважаючи на застереження «про публічний порядок». При цьому аргументом слугує важливість енергетики як безпекового стратегічного фактору.

16. Діяльність ЄС у сфері відновлюваної енергетики, а отже і співпраця держав-членів, поступово отримує додаткове «безпекове» спрямування. На сьогодні забезпечення обігу та використання відповідних джерел енергії в Союзі стає частиною загального плану енергетичної незалежності ЄС та стратегії європейської безпеки (Рамкова стратегія гнучкого Енергетичного Союзу з довгостроковою політикою зміни клімату, 25.02.2015 р.).

17. Аналіз впливу міжнародно-правових норм у сфері відновлюваних джерел енергії дає можливість констатувати недостатність рівня їхнього впровадження у відповідне національне законодавство України, що передусім пов'язано з економічними чинниками та повільним впровадженням новітніх наукових досліджень у всі сектори економіки держави. Одним із факторів, які гальмують ефективність процесу імплементації міжнародно-правових норм у сфері, що розглядається, є політична кон'юнктура та зменшення інвестиційних потоків через політичну нестабільність в останні роки.

18. Відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС питання охорони довкілля та енергетики визначаються пріоритетними сферами, стосовно яких має бути забезпечена першочергова адаптація законодавства України до acquis

Союзу.

Угода про асоціацію 2014 р., яка є головним міжнародним договором про співробітництво України з ЄС, встановлює загальні засади, принципи в сфері енергетики та навколишнього середовища, у межах та на основі яких галузь сталої енергетики буде розвиватися надалі. При цьому Угода не визначає переліку конкретних актів *acquis* ЄС у сфері використання відновлюваних джерел енергії, стосовно яких відбуватиметься поступове наближення вітчизняного законодавства відповідно до визначених в ній графіків (додаток XXVII). Це компенсується участю України в Енергетичному Співтоваристві, що об'єднує 28 держав-членів ЄС та 9 третіх держав Європи, останні з яких зобов'язуються привести своє законодавство у відповідність до актів ЄС в енергетичній сфері.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України та інших держав:

1. Бенедик, Я. Роль мягкого права в регулюванні міжнародних отношений в сфере возобновляемой энергетики [Текст] / Я. Бенедик // Нац. юрид. журнал: теория и практика (Республика Молдова). – 2014. – № 5 (9). – С. 205-209.
2. Бенедик, Я. С. Загальні тенденції розвитку правової бази міжнародного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики [Текст] / Я. С. Бенедик // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. – Серія ПРАВО. – 2014. – Вип. 29. – Т. 2. – С. 231-236.
3. Бенедик, Я. С. Загальні тенденції формування організаційної складової механізму співробітництва держав у сфері відновлюваної енергетики [Текст] / Я. С. Бенедик // Юрид. наук. електрон. журнал. – 2015. – № 1. – С. 209-212.
4. Бенедик, Я. С. Роль міжнародних організацій системи ООН у сфері відновлюваної енергетики [Текст] / Я. С. Бенедик // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. – Серія ПРАВО. – 2015. – Вип. 34. – Т. 3. – С. 122-126.
5. Бенедик, Я. С. Місце міжнародного співробітництва у сфері відновлюваних джерел енергії в системі сучасного міжнародного права [Текст] / Я. С. Бенедик // Юрид. наук. електрон. журнал. – 2015. – № 4. – С. 282-286.
6. Бенедик, Я. Міжнародне енергетичне агентство в організаційному механізмі співробітництва держав у сфері відновлюваної енергетики [Текст] / Я. Бенедик // Підпр-во, госп-во і право. – 2016. – № 3. – С. 171-176.

Публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Бенедик, Я. С. Деякі питання правового регулювання сталого розвитку в умовах формування енергетичного права [Текст] / Я. С. Бенедик // Юридична осінь 2013 року : зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (Харків, 14 листоп. 2013 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х. : Право, 2013. – С. 57-59.

2. Бенедик, Я. С. Деякі питання створення ефективного організаційного механізму співробітництва держав у сфері відновлюваної енергетики [Текст] / Я. С. Бенедик // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України», Харків, 20-21 листоп. 2013 р. – Х. : Право, 2013. – С. 752-753.

3. Benedyk, Y. International Mechanism of International Cooperation in the Field of Renewable Energy Sources [Текст] / Yana Benedyk // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених : Матеріали Всеукр. конф. / Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого / Х. : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2014. – С. 9-11.

4. Бенедик, Я. С. Співробітництво України та Європейського Союзу у сфері відновлюваної енергетики в рамках Східного партнерства [Текст] / Я. С. Бенедик // «Місце юридичних наук у формування правової культури сучасної людини»: Матеріали між народ. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 25-26 грудня 2015 року. – У 2 ч. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. – Ч. I. – С. 30-32.

5. Бенедик, Я. С. Співробітництво України та Європейського Союзу в сфері відновлюваної енергетики у межах Енергетичного Співтовариства [Текст] / Я. С. Бенедик // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 11 травня 2016 р.) : у 2 ч. / редкол.: А.П. Гетьман, І.В. Яковюк, І. В. Самощенко та ін. – Х. : Право, 2016 – Ч. 2. – С. 214-220.

АНОТАЦІЯ

Бенедик Я. С. Організаційно-правовий механізм міжнародного співробітництва у сфері використання відновлюваних джерел енергії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертацію присвячено розкриттю генези та специфіки міжнародного організаційно-правового механізму співробітництва у сфері відновлюваної енергетики, встановленню правового статусу окремих універсальних та регіональних організацій у цій сфері, а також особливостей

імплементатії норм міжнародного права та права ЄС щодо відновлюваних джерел енергії у національне законодавство України. Визначено будову та особливості міжнародного організаційно-правового механізму в сфері відновлюваної енергетики як поліелементної та багаторівневої системи, в якій можна виділити власне організаційно-правову складову, що об'єктивується в сукупності міжнародних міжурядових організацій, їхніх органів, спеціалізованих установ, діяльність яких стосується співпраці держав у сфері відновлюваної енергетики; так і свого роду «мета-елемент», який охоплює діяльність численних неурядових організацій, рухів, асоціацій вчених тощо. Останні опосередковано впливають на рівень, глибину та ефективність міжнародного співробітництва в цій сфері.

Ключові слова: організаційно-правовий механізм міжнародного співробітництва, міжнародне співробітництво в енергетичній сфері, відновлювані джерела енергії, IRENA, Міжнародне енергетичне агентство.

АННОТАЦІЯ

Бенедик Я. С. Организационно-правовой механизм международного сотрудничества в сфере использования возобновляемых источников энергии. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертация посвящена исследованию эволюции и специфики международного организационно-правового механизма сотрудничества в области возобновляемой энергетики, определению правового статуса отдельных универсальных и региональных организаций в данной сфере, а также особенностей имплементации соответствующих норм международного права и права ЕС в национальное законодательство Украины. Установлено, что развитие международно-правового регулирования использования возобновляемых источников энергии происходит в трех ключевых направлениях международного сотрудничества: охрана окружающей среды, экономика и энергетика. Одним из факторов интенсификации международно-правового сотрудничества в указанной сфере является концепция устойчивого развития.

Определены структура и особенности международного организационно-правового механизма в сфере возобновляемой энергетики как полиэлементной и многоуровневой системы, в пределах которой можно выделить как собственно организационно-правовую составляющую, каковая объективизируется в совокупности международных межправительственных организаций, их органов, специализированных учреждений, деятельность которых связана с сотрудничеством государств в сфере возобновляемой энергетики, так и своего рода «мета-элемент», охватывающий деятельность многочисленных международных неправительственных организаций, движений,

ассоциаций ученых и т.д. Последние опосредованно влияют на уровень, глубину и эффективность международного сотрудничества в этой сфере.

Установлена правовая природа и значение публично-частных партнерств для развития международного сотрудничества в сфере правового регулирования возобновляемых источников энергии. Определена правовая природа и значение актов (рамочных условий, имплементационных соглашений) Международного энергетического агентства. Исследованы особенности функционирования Международного агентства по возобновляемой энергетике (IRENA) и его роль в обеспечении эффективного международного сотрудничества государств. Раскрыта специфика правовой регламентации сотрудничества государств по вопросам возобновляемой энергетике в Европейском Союзе и оценена роль Суда ЕС в этом процессе. Дана оценка влияния норм международного права и права ЕС на развитие законодательства Украины в сфере возобновляемой энергетике.

Ключевые слова: организационно-правовой механизм международного сотрудничества, международное сотрудничество в энергетической сфере, возобновляемые источники энергии, IRENA, Международное энергетическое агентство.

SUMMARY

Benedyk Y.S. Organizational and Legal Mechanism of International Cooperation in the Field of Renewable Sources Use. – Manuscript.

The thesis for obtaining of the Candidate of Legal Sciences degree, specialty 12.00.11 – International Law. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The thesis is devoted to the research of evolution and particularities of the organizational and legal mechanism of international cooperation in the field of renewable energy, determination of legal status of some universal and regional organizations in the relevant sphere, as well as implementation of the international and the EU legal norms to the Ukrainian domestic legislation. It is proved that the development of international and legal cooperation in renewable energy field took place in the three main directions: environmental protection, economics and energetics. The concept of sustainable development stimulates international legal cooperation in this sphere.

The structure of the organizational and legal mechanism of international cooperation in the field of renewable energy has been identified as a multi-elemented and multi-leveled system, which consists of international intergovernmental organizations, their bodies, special institutions and so-called “sub-element”, which covers plenty of non-governmental organizations, movements, associations of scientists etc.

Key words: organizational and legal mechanism of international cooperation, international cooperation in the field of energetics, renewable energy, IRENA, International Energy Agency.

Відповідальна за випуск

кандидат юридичних наук, доцент

Анакіна Т. М.

Підписано до друку 26.10.2016 р. Формат 60x90/16

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл. вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 1585

Друкарня

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77